

Katrientje

BARBARA CLAES / LUCINDA RA

Troost in zwijgzaam Vlaanderen

Klaas Tindemans
Gezien op 03 november 2026
Vrije Basisschool De Klinker, Rotselaar

Na 35 jaar kijkt Barbara Claes terug op het overlijden, veel te vroeg, van haar zusje Katrien. Ze schreef een nuchtere tekst, licht ironisch en licht absurd, maar vooral een eigenzinnig feitenrelaas. Samen met haar zus Stefanie en drie 60+ actrices speelt ze dit verhaal als een oratorium, bijna hilarisch soms. Maar vooral pure schoonheid, stekelig, gevoelig. Je doet er het zwijgen toe, achteraf.

08 NOVEMBER 2026

De refter van de Vrije Basisschool de Klinker in Rotselaar is niet de meest evidente plaats om theater te spelen. Een gelegenheidspodium, een laag plafond, weinig verduistering, weinig plaats voor de plastic stoelen. Toch is het de perfecte locatie voor ‘Katrientje’, het requiem dat Barbara Claes schreef voor haar overleden zusje. Dit is de school waar de zussen Claes school liepen. Een echte ‘lieu de memoire’, een plek doordrongen van hun familiegeschiedenis.

Documentaire van een dood

Barbara en haar tweelingzus Stefanie hebben, samen met drie actrices van een oudere generatie (Ineke Nijssen, Dett Peyskens, Mieke Verdin) gekozen voor een uiterst sobere setting, om de ruimte, hoe banaal ook, zichzelf te laten zijn. Vijf pupiters voor de tekstbrochures, in verschillende kleuren, plus een tafel met wat muziekinstrumenten en accessoires. De belichting is functioneel, niets meer. Hun kleding lijkt bijeengescharreld in de kringwinkel, ‘pitteleers’ voor de zussen Claes, nogal wijde jurken en veel laagjes bij de anderen, alles wat gedemodeerd.

Wim Claeys, volksmuzikant, leerde hen de beginselen van de doedelzak. Met dat geluid komen ze het zaaltje binnen wandelen. We betreden de jaren 1980. Barbara en Stefanie zingen het droge feitenrelaas, met subtiele duiding (“wij waren pas geboren dus ook wij konden niet praten / en bij een ingrijpend hoofdstuk krijgt elk geheugen gaten”), als een evangelist bij een passie van Bach - een associatie die eigenlijk de hele voorstelling duurt. De drie anderen, als ‘objectieve’ getuigen, zingen een refrein: “wij plakken al de jaren alle feiten aan

mekaar / om beter te beseffen wat exact gebeurde daar”.

Telkens is een precaire en, vaker nog, tragische werkelijkheid de bron van de verbeelding van Barbara en Stefanie Claes.

Dat is wat de zussen Claes overigens al jaren doen. Ze beoefenen een hoogst eigenzinnige vorm documentair theater, of het nu over de eenzaamheid van de vondeling gaat (‘Mia Kermis’), over een werkkamp in de oorlog (‘Ravensbrück’) of over het bureaucratische moeras van een gezinshereniging (‘Honey I’m real I exist’), telkens is een precaire en, vaker nog, tragische werkelijkheid de bron van hun verbeelding. De feiten die ze aan elkaar plakken liggen haast altijd dicht bij henzelf, hun familie. Daarover piekeren ze, en in dat gepieker ontstaat een taal, die zich bij Barbara ergens tussen barok en surrealisme beweegt, of een beeldtaal, die bij Stefanie vorm krijgt in fragiele poppen en even breekbare tekeningen en storyboards. Hun kwaliteiten vullen elkaar aan, maar net zo goed stelt de ene zich ten dienste van de andere.

Na het zien van ‘Katrientje’, heb ik heb de vage indruk dat het verhaal van Katrien, het onzegbare gebeuren dat zich in dat korte leven van Katrien Claes afspeelde, in al hun werk is binnengeslopen: de vanzelfsprekendheid van de dood (wat onmogelijk is), de irritante kleinburgerlijkheid die échte drama’s geen plaats weet te geven, het komt vaak terug, langs omwegen – het is bepalend voor hun kunstenaarschap. Goed, dat laatste is speculatie, maar in ‘Katrientje’ komt die intieme inhoud wel heel rechtstreeks ter sprake, in die zakelijke, gezongen proloog. Dat zal, een uur lang, niet minder worden – en nazinderen.

Het oer-Vlaamse dorp

Na die ouverture stellen de vrouwen de personages voor, te beginnen bij de Echte Lieden van het Bewierookte Gezin – moeder en vader Claes. Dan volgen de Huisarts, de Keisnijder (dat is de kinderneuroloog), Dokter De Bie - het medisch establishment dus - maar ook meer spirituele figuren, zoals Gaston Eysermans oftwel Meneer den Deken en Siegfried de Paranormale Henezer (en zijn Nicht). De Keisnijder is een kwakzalver uit het universum van Jeroen Bosch, maar Eysermans en Siegfried horen daar net zo goed in thuis. Ze brabbelen respectievelijk potjeslatijn en een soort West-Vlaams zonder medeklinkers, en hun smeekbeden of handopleggingen leveren niets op. Maar op een scène zijn het fantastische karikaturen, zoals Stefanie Claes en Ineke Nyssen die neerzetten.

Je waant je in een achterlijk gehucht, brutaler dan de dorpen van Hugo Claus, maar ook grappiger dan de mismaakten die Pjeroo Roobjee ooit verzon. Tegelijk wijzen ze op de wanhoop van de Echte Lieden acht jaar lang hebben doorgemaakt met hun zieke dochter. Katrientje zelf schrijft brieven naar haar beste vriendin Inge, eenvoudig, zichzelf herhalend, met een haast hemelse stem ingezongen door Dett Peyskens, en het wordt altijd wranger.

Er is een diepe wonde geslagen in het Bewierookte Gezin en die schrijnt nog steeds.

De fantasie waarmee Barbara Claes en de andere spelers deze oer-Vlaamse omgeving in het leven roepen, doet soms denken het anonieme dorp in Gabriel García Márquez ‘Kroniek van een aangekondigde dood’ – vreemde figuren die de

dood (bij Márquez een moord) denken te kunnen uitstellen. Toch is het allesbehalve een portret van kleinburgerlijke goedgelovigheid, integendeel. Dokter De Bie vertelt de pijnlijke waarheid over Katrientjes vooruitzichten (de dokter wordt ontslagen), de Echte Lieden willen dat Katrientje haar laatste dagen thuis doorbrengt ("schandalig verfoeilijk infaam", fluistert men hardop), Meneer den Deken gaat op de spoedafdeling een 'aspiratieapparaat' halen (stelen?) voor Katrientje: "Het toestel werd opgenomen in het meubilair / samen met de antieke klok de zetel en de lampadeir." Palliatieve begeleiding? Nooit van gehoord. De zogenaamde schertsfiguren formuleren onbedoeld een reële aanklacht. Of die preutsheid rond een ziek kind, deze schroom voor de fysieke realiteit van de dood, ondertussen verleden tijd is? Tot op zekere hoogte wel, maar in dit requiem blijkt dat het rouwproces eigenlijk eindeloos is, er is een diepe wonde geslagen in het Bewierookte Gezin en die schrijnt nog steeds.

De waarheid

Barbara Claes gaat niet voor het eerst dit soort confrontatie aan, Stefanie evenmin. Ze zoeken (en vinden) wel altijd een vorm die perfect past bij het leed waarover ze willen vertellen. Dit koor dat bestaat uit henzelf en drie extra 'welwillenden' doet denken aan de 'eumeniden' in de tragedie van Aischylos: zij wegen, al vertellend, het lot van mensen af, ten goede en ten kwade.

'Katrientje' kadert intens verdriet in anekdotes over bekrompen gedrag én onvermoede daadkracht. Daarbij horen ook dorpse legendes (in plat Hagelands dialect gereciteerd) en vooral veel verbale absurditeit. Bijna elk woord lokt een grap uit, en dat doet, paradoxaal genoeg, de absolute *tristesse* omtrent het lot van Katrientje des te beter indalen. Barbara en Stefanie Claes creëren in hun werk, met hun particuliere, hoogst eigenzinnige toneelmiddelen, een donker universum van ondraaglijke lichtheid, elke keer loert Magere Hein om de hoek. Hier gebeurt dat ook letterlijk: hij is een personage, dat zwijgt en handelt zoals we van hem verwachten. In de slotfase van Katrientjes leven, zoals dit vrouwenkoor het navertelt, is hij de belichaming van de onverbiddelijke waarheid.

Het verdriet is verdrongen, ingekapseld, hoogstens nog zichtbaar in de plichtmatig zwarte kleding.

In deze klaagzang tegen de ontkenning fluisteren de vrouwen na elke zin, samen: "de waarheid", enkel die woorden. Het verdriet is verdrongen, ingekapseld, het is hoogstens nog zichtbaar in de plichtmatig zwarte kleding ("de familie is zwart gekleed / als raven of de zee") en het verkrampte gelaat ("kin gebogen / kop naar voren / ogen nat"). Zij nemen zwijgend deel aan "de ceremonie […] tot aan de kuil". Zij begraven Katrientje, na acht jaar pijn door de hersentumor, en zij begraven tegelijk ook de waarheid die niet mocht verteld worden. Tot Barbara, na zoveel jaren, de waarheid opgraaft en laat uitspreken door vijf vrouwen met trommels, doedelzakken en een quote van Bart Kaëll. En een abrupt eind: "en daarmee / is alles / gezegd / echt / echt". Dat is dapper, en ik heb niet gekeken of de mensen huilden.